

Foto uit *The Daily Nation*, Nairobi, Kenya, verspreid door Associated Press, Amsterdam, verschenen in Amerikaanse kranten op 5 april 1996.

Durkheimiaanse priesters

Randall Collins

De foto toont een gebeurtenis op straat in Nairobi, Kenya ergens midden jaren negentig. Een jongen van misschien twaalf jaar oud wordt in elkaar getrapt door een man, terwijl een andere man de jongen met zijn voet tegen de grond houdt. De jongen behoort tot de thuisloze bevolkingsgroep van straatkinderen die leven van bedelen en kleine diefstal. Hij is bij een diefstal gepakt en de woedende mannen zijn bezig met de strafvoltrekking; waarschijnlijk zijn ze straatverkopers die het slachtoffer zijn geworden van veelvuldige diefstal. Een menigte heeft zich er om heen verzameld en ziet toe; slechts één gezicht in de menigte lijkt geschokt; niemand komt tussenbeide.

De normale reactie op een foto als deze is moraliseren. Het bijbe-

horende krantenartikel brengt, net als in soortgelijke artikelen over het vermoorden van straatkinderen die in Brazilië en elders kooplieden het leven zuur maken, de geschoktheid tot uitdrukking van respectabele burgers uit de betere kringen over nieuws dat we interpreteren als een te gronde gaan van het recht en menselijke waarden. De socioloog zou ook kunnen moraliseren, maar dit zou niets sociologisch toevoegen aan wat we er al als dragers van de morele orde binnen een beschaafde moderne samenleving van vinden. Als een socioloog die zich specialiseert in de studie van conflict en geweld, geef ik een ander commentaar. Geweld heeft een bepaald karakter dat tamelijk universeel aan de dag treedt. Een algemene analyse is naar voren gebracht in mijn artikel 'Violent Conflict and Social Organization: Some Theoretical Implications of the Sociology of War', *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* (1990). De foto illustreert een aantal punten hieruit.

Ten eerste: typerend voor geweld is dat het extreem eenzijdig is. Hier zijn het twee volwassen mannen tegen één kleine jongen. De jongen verzet zich helemaal niet, terwijl de mannen bezig lijken hem te blijven trappen en schoppen tot hij ernstig gewond of zelfs dood is. Dit staat haaks op onze officiële waarden, omdat we geweld graag afbeelden als een 'eerlijk gevecht', waarbij gelijkwaardige tegenstanders elkaar tijdens een gevaarlijke strijd moedig in de ogen zien. In feite bestaat alle geweld, vanaf het moment dat louter dreigende gebaren overgaan in het daadwerkelijke toebrengen van ernstige schade, uit taferelen als deze. In oorlogssituaties doden soldaten hun tegenstanders meestal terwijl die weglopen of op het punt staan gevangen genomen te worden. Op foto's van politieke menigten is vaak te zien dat de ene partij één enkel slachtoffer van de tegenstander omsingeld heeft en hem of haar aftuigt. De beroemde video-opname van de politie in Los Angeles die de zwarte man Rodney King in elkaar slaat, een opname die leidde tot de rellen in Los Angeles van 1992, vertoonde dezelfde structuur: veertien politieagenten om één enkel slachtoffer heen. Opnames van de Israelische en Palestijnse politie tonen hetzelfde. Ook voor gezinsgeweld is deze structuur typerend: gewoonlijk slaat een sterke volwassen man een hulpeloze kleinere vrouw, of slaat een volwassene een hulpeloos kind. In werkelijkheid is geweld, vergeleken

met bioscoopfilms of andere fictie, helemaal niet heroïsch; juist het tegenovergestelde.

Ten tweede: slechts enkele personen (twee mannen) brengen het geweld toe, terwijl een grotere groep er om heen komt staan, voornamelijk instemmend. Dit is ook typerend. In oorlogssituaties wordt het vuren voor het grootste deel verricht door slechts een klein aantal soldaten. Bij politieke rellen gooien een paar demonstranten die vooraan staan stenen, terwijl de rest van de menigte zich afzijdig houdt en verbale steun betuigt. Op de Rodney King-tape zijn er vier agenten die al het slaan voor hun rekening nemen terwijl de rest van de veertien toekijkt. Geweld heeft een ritualistisch aspect. Het voldoet in feite tamelijk nauwkeurig aan de criteria voor interactieritueel die ik elders omschreven heb: een groep die bijeen is, een punt waarop ieders aandacht gericht is, een opbouw van gedeelde emotie, een verhoogd gevoel van gedeelde participatie. Vanuit het gezichtspunt van de Durkheimiaanse sociologie toont deze foto sociale solidariteit, opnieuw vormgegeven in de collectieve actie van bestraffing, in de aanval op de zondebok. De mannen die de jongen in elkaar stampen zijn Durkheimiaanse priesters, betrokken in het ritueel van alledag.

Een lelijk beeld van het menselijk leven? Ja, natuurlijk. Maar het helpt een vraag te beantwoorden die anders onverklaarbaar is: hoe is het mogelijk dat mensen in staat zijn tot wat we allemaal, hier zittend met de foto voor ons (dat wil zeggen: buiten de hitte van het gebeuren), een moreel verwerpelijke daad achten? Het antwoord is dat voor de deelnemers op dat moment de geweldsdaad zelf een moreel karakter heeft. Ze vinden dat ze een bestraffing toedienen wegens schending van de lokale sociale orde. Het strafritueel zelf heeft een emotionele stuwkracht die een menigte mensen tot passieve deelname brengt. Op dat moment vinden ook zij dat het juist is.

Dat is waarom sociale solidariteit zo gevaarlijk is. Dezelfde rituelen die mensen in een morele orde verbinden, doen hen zich moreel verheven achten boven iedereen van buiten de orde van de eigen groep. Dit plaatje uit Kenya toont hoe zich onuitsprekelijke wreedheden kunnen voordoen in Bosnië, of in Los Angeles, of waar dan ook.